

Є. М. ГАРЬКАВИЙ
О. І. ЧУМАК

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЧНИХ НАРАТИВІВ У СИСТЕМІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ

Охарактеризовано специфіку реалізації державної гуманітарної політики та особливості координації діяльності органів державної влади та громадянського суспільства у сфері формування стратегічних наративів для реалізації державної гуманітарної політики. Проаналізовано можливі вектори поширення стратегічних наративів. Окреслено ключові критерії відповідності стратегічних наративів міжнародній практиці формування та реалізації державної гуманітарної політики. Акцентовано увагу на важливості формування медіаграмотності й медіакультури суспільства. Підсумовано, що цінністю стратегічних наративів у контексті реалізації державної гуманітарної політики є спроможності до більш-менш безконфліктного поширення й відповідно здатності організовувати поведінку політичних акторів на засадах відданості певним ціннісним системам, що утворюють основу того чи іншого наративу.

Ключові слова: гуманітарна політика, гуманітарна сфера, наратив, стратегічний наратив, стратегічні комунікації, гібридна війна.

Harkavyyi Yevhenii, Chumak Oleksandr. Formation of Strategic Narratives in the System of Implementation of the State Humanitarian Policy

The specifics of the implementation of the state humanitarian policy and the peculiarities of coordination of the activities of public authorities and civil society in the field of forming strategic narratives for the implementation of the state humanitarian policy are characterized. Possible vectors of dissemination of strategic narratives are analyzed. The key criteria for the compliance of strategic narratives with the international practice of forming and implementing the state humanitarian policy are outlined. The importance of forming media literacy and media culture in society is emphasized. It is summarized that the value of strategic narratives in the context of the implementation of the state

© ГАРЬКАВИЙ Євгеній Миколайович – доктор філософії з політології, доцент кафедри Воєнної академії ім. Євгенія Березняка; ORCID: 0000-0001-5085-3704; e-mail: militaryknu@gmail.com

© ЧУМАК Олександр Ілліч – кандидат технічних наук, доцент, начальник інституту Воєнної академії ім. Євгенія Березняка; ORCID: 0000-0003-3876-8149; e-mail: ch_a_i@ukr.net

humanitarian policy is the ability to disseminate them more or less conflict-free and, accordingly, the ability to organize the behavior of political actors on the basis of commitment to certain value systems that form the basis of a particular narrative.

Key words: *humanitarian policy, humanitarian sphere, narrative, strategic narrative, strategic communications, hybrid warfare.*

Питання розробки та реалізації ефективної державної політики в гуманітарній сфері є актуальним для усіх країн незалежно від їхньої «вагової категорії» на міжнародній арені. Інтерес до нього лише зростає у зв'язку із посиленням суперечностей у сучасному суспільстві на ґрунті етнічних, релігійних, соціальних і власне цивілізаційних розбіжностей між людьми. Гуманітарна функція держави полягає в організаційному, правовому й фінансовому забезпеченні розвитку культури, освіти, науки та інших галузей гуманітарної сфери й реалізується через державну гуманітарну політику. Усвідомлення державного значення та суспільної значущості гуманітарної політики потребує побудови комплексної системи інформаційного супроводження та забезпечення ефективного зворотного зв'язку з можливістю моніторингу ефективності прийняття тих чи інших рішень у гуманітарній сфері.

Запорукою суспільного порозуміння й діалогу є солідарність суспільства, ефективна і транспарентна комунікація на всіх рівнях – від національного до муніципального, від центрального до низового. Саме вербально-символічний рівень спілкування цільових груп і активність українського суспільства стануть супровідними інструментами розв'язання засадничих проблем націєтворення. Українське суспільство із гідністю витримає іспит на державницьку зрілість, військову потужність, громадянську відповідальність та інформаційну стійкість. Водночас комунікаційний потенціал державної влади полягає не тільки в наявності ефективних інформаційних каналів, за допомогою яких влада може пояснювати суспільству свої рішення, а й у встановленні зворотного зв'язку із суспільством, що дозволяє мати уявлення про запити різних соціальних груп і на цій основі аналізувати та коригувати державну гуманітарну політику [1].

Координація діяльності органів державної влади та громадянського суспільства, протидія інформаційному впливу противника

та досягнення стратегічних цілей держави у сфері реалізації гуманітарної політики у сучасних реаліях державотворення забезпечуються інструментарієм стратегічних комунікацій. Основою ж реалізації стратегічних комунікацій є формування та впровадження в життя стратегічних наративів.

З огляду на зростаючу роль медіа й лідерів громадської думки (ЛГД) у житті суспільства, недосконалість механізмів формування наративів, несистемність координації стратегічних комунікацій, надмірну політизацію інформаційно-комунікативного простору, російську деструктивну пропаганду, а також посилення важливості реалізації гуманітарної політики в умовах російсько-української війни зазначена проблематика потребує постійного коригування й уточнення, що й обумовлює актуальність даного дослідження.

Аналізуючи джерельну базу окресленої проблематики, зазначимо, що значний внесок у дослідження проблематики реалізації гуманітарної політики та її інформаційного супроводу здійснили такі вчені, як: М. Баюк, В. Бульба, В. Деріга, В. Дзоз, С. Здіорук, М. Іваніцька, В. Ковальчук, А. Меляков, С. Овчаренко, П. Петровський, Л. Сергієнко, В. Скуратівський, О. Степанко, В. Трощинський, І. Черничко, С. Чукут та ін.

Метою статті є аналіз специфіки формування та поширення, а також забезпечення ефективного інформаційно-політичного потенціалу стратегічного наративу в системі реалізації державної гуманітарної політики.

При написанні статті було використано методи аналізу та синтезу, а також порівняльний, функціональний та міждисциплінарний методи. Вказані методичні підходи дали змогу виокремити міжнародні підходи до формування наративів й адаптувати їх до українських реалій реалізації державної гуманітарної політики, сприяти глибшому розумінню специфіки окресленої проблематики.

Передусім зазначимо, що державна гуманітарна політика – це система і послідовна діяльність держави у відносинах із людиною зокрема і суспільством у цілому, що здійснюється через органи державної виконавчої, законодавчої та судової влади при залученні громадськості, з урахуванням основних прав людини і ставить за мету досягнення високого життєвого, духовного та інтелектуального рівня особистості як у її власних інтересах, так і в інтересах держави. Така політика являє собою суспільний феномен і завжди

пов'язана зі специфікою громадянського суспільства. Взаємовідносини держави, що володіє владою, і громадянського суспільства, яке є носієм основних моральних цінностей, складні, а громадянське суспільство має право вимагати від органів публічної влади раціональної управлінської позиції у формуванні та реалізації державної гуманітарної політики [2].

У свою чергу, наративом є певний текст, який відображає якусь послідовність подій; це форма дискурсу, завдяки якій ми відображаємо минулий досвід. Наратив як у формальному, так і змістовному плані схожий із гаслом. Зокрема, наратив пов'язує з гаслом т.зв. «лапідарність» – це такий же міні-текст, як і гасло, що зазвичай включений у рамки одного висловлювання або абзацу [3].

Термін «наратив» досить часто використовується в американському і британському політичному дискурсі останніх років, причому сутність поняття «наратив» у сучасному науковому політичному дискурсі значно розширилася. Зокрема, наратив також використовується у вигляді певної політичної біографії, історії про політичні гоніння, утиски і репресії, розповідей у сфері політичної історії, політичною аналітикою, системою політичних поглядів тощо.

Поняття «стратегічний наратив» офіційно визначено у Доктрині інформаційної безпеки України 2017 р. [4] як «спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію».

Міжнародні практика засвідчує, що стратегічні наративи навмисно побудовані або посилені з циркулюючих ідей і думок. Вони пропонують свою інтерпретацію ситуації та підказують можливі відповіді. Стратегічні наративи мають входити в резонанс із наявними системами цінностей, інтересів і забобонів громадянського суспільства, формулюючи кінцеві стани, способи мислення й досягнення мети, забезпечуючи розуміння сенсу навколишніх подій, необхідного для ефективного розвитку держави [5].

У контексті реалізації державної гуманітарної політики стратегічні наративи можна розглядати як певні механізми, до яких вдаються політичні актори, щоб сконструювати смисли та значення державної політики (як внутрішньої, так і зовнішньої). Цінність подібних наративів полягає у їх спроможності до більш-менш

безконфліктного поширення. А отже, вони організовують поведінку політичних акторів на засадах відданості певним ціннісним системам, що утворюють основу того чи іншого наративу. Використовуватися тут можуть такі інструменти, як фреймінг (framing), праймінг (priming) («окреслення пріоритетів»), встановлення «порядку денного» (agenda setting) тощо [6].

Для більшості населення саме медіа та ЛГД є основним пунктом входу для розуміння державної гуманітарної політики та її наслідків для життя і добробуту людей. Точні чи неточні наративи поширюватимуться швидше соціальними й медіа-сайтами, аніж традиційними шляхами. Тому уряди не можуть ігнорувати це явище, бо тоді будь-яке небажання комунікувати з громадянським суспільством не буде нейтральним і буде замінено самостійною інтерпретацією, або ж цілеспрямованою дезінформацією противника [7].

Тому в контексті формування та реалізації державної гуманітарної політики стратегічні наративи мають відповідати таким критеріям:

- характеризуватися багатозначністю викладів оповідачів (опису і ставлення до події різними сторонами зіткнення інтересів);

- містити у собі інформацію різного роду: оповідач спирається на певні факти, які іноді можуть або частково співпадати, або повністю повторювати наратив. Зазвичай дані факти так чи інакше вплітаються до авторського ставлення до них. Водночас значну роль відіграє контекст, який завуальовано схиляє адресата прийняти точку зору адресанта. Причому цей контекст може і не бути усвідомлений відразу всіма аудиторіями, а може накопичуватися з різних джерел;

- під час формування якнайширше використовує, з одного боку, встановлені політичні, юридичні, економічні та інші терміни, а з іншого – сукупність образної термінології, передусім метафор [108; 242].

- мати певну інституційність у громадських інституціях. Хоча б мінімальне масове зацікавлення є підґрунтям для легітимізацій/розширення гуманітарної політики у тій чи іншій сфері;

- характеризуватися певною смисловою розмитістю й опосередкованістю для можливості охоплення широких цільових аудиторій;

- містити у собі сугестію й ірраціональність, що характеризується впливом на емоційну сферу;
- варіювання по вісі «авторитарність-діалогічність» (з одного боку, стратегічні наративи мають бути чіткими, зрозумілими і монолітними, а з іншого – бути підґрунтям для широкого обговорення) [8].

Причому важливим аспектом, особливо в умовах гібридної війни, є формування медіаграмотності й медіакультури суспільства, вміння користуватися сучасними інформаційно-комунікативними технологіями, добувати потрібну інформацію, свідомо її сприймати, тлумачити й аналізувати, виокремлювати дійсність від маніпуляції і фейків, осмислювати владні взаємовідносини, тобто глибоко розуміти сутність реальних подій.

Виокремлюючи вектор та інтенсивність стратегічного наративу, філологи визначають п'ять комунікативних типів тексту (регістрів): репродуктивний; інформативний; генеративний; волюнтивний; реактивний. Під час формування кожного із цих наративів важливо правильно визначити цільові аудиторії інформаційного впливу. Найоптимальнішим джерелом потрібних даних є соціологічні дослідження, проведені відповідно до міжнародних норм і стандартів.

Конкретні шляхи реалізації цих типів у взаємозв'язку поєднуються у просторово-часове утворення мовного твору, по-різному структурованого. Визначивши характер стратегічного наративу відповідно до типів комунікативного тексту, ми можемо визначити базову інформацію про призначення даного наративу (чи покликаний він просто проінформувати громадськість про ту чи іншу суспільно-політичну подію, заповнивши прогалини у розумінні того чи іншого явища, чи це конкретний заклик до активних дій). На основі отриманих результатів виокремлюється інформаційно-політичний потенціал стратегічного наративу [9].

Отже, для підвищення ефективності інформаційно-політичного потенціалу стратегічного наративу в системі реалізації державної гуманітарної політики, особливо в умовах війни, необхідно забезпечити сталість, адекватність, синхронність та своєчасність у поданні інформації до цільових аудиторій. Відповідно суб'єктам реалізації державної гуманітарної політики необхідно мати знання, вміння і навички, а також глибоке розуміння контексту, що

дає змогу не лише адекватно реагувати на зміни в управлінських ситуаціях, а й передбачати найбільш ймовірні сценарії їх розвитку, адаптуючи стратегічні наративи відповідно до тенденцій суспільних настроїв та поточних цілей державної політики загалом.

1. Сидорова Е. О., Шаблюстий В. В., Юніна М. П. Організаційно-правові засади розвитку державної політики України в гуманітарній сфері: навч. посіб.; за заг. ред. О. С. Юніна. Дніпро: Арт-Прес, 2023. 264 с.
2. Присяжнюк С. В. Гуманітарна політика України як стримуючий фактор гібридної агресії РФ. *Політологічний вісник*. 2023. № 91. С. 229-237.
3. Гарькавий Є. М. Підходи НАТО до формування наративів. *Політичне життя*. 2023. № 4. С. 102-107.
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 р. «Про Доктрину інформаційної безпеки України»: Указ Президента України від 25 лютого 2017 р. № 47/2017 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
5. Freedman L. The Transformation of Strategic Affairs. *The Adelphi Papers*. 2006. Vol. 45; Is. 379. P. 27-48.
6. Ожеван М. А. Глобальна війна стратегічних наративів: виклики та ризики для України. Стратегічні пріоритети. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_6
7. Federman M. What is the meaning of «The Medium is the Message?». URL: https://individual.utoronto.ca/markfederman/article_mediumisthemessage.htm
8. Гарькавий Є. М. Організація стратегічних комунікацій відповідно до стандартів НАТО. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Вінниця, 2023. Вип. 8. С. 60-66.
9. Гарькавий Є. М., Сірий С. В. Стратегічні комунікації сил оборони України як об'єкт політологічного дослідження. *Політологічний вісник*. 2022. Вип. 89. С. 103-123.

References

1. Sydorova E. O., Shablysty V. V., Yunina M. P. Orhanizatsiino-pravovi zasady rozvytku derzhavnoi polityky Ukrainy v humanitarnii sferi: navch. posib.; za zah. red. O. S. Yunina. Dnipro: Art-Pres, 2023. 264 s.
2. Prysiashnyiuk S. V. Humanitarna polityka Ukrainy yak strymuiuchy faktor hibrydnoi ahresii RF. *Politolohichnyi visnyk*: 2023. № 91. S. 229-237.
3. Harkavyi Ye. M. Pidkhody NATO do formuvannia naratyviv. *Politychne zhyttia*. 2023, № 4. S. 102-107.
4. Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy vid 29 hrudnia 2016 r. «Pro Doktrynu informatsiinoi bezpeky Ukrainy»: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 25 liutoho 2017 r. № 47/2017 URL: <https://www.president.gov.ua/documents/472017-21374>
5. Freedman L. The Transformation of Strategic Affairs. *The Adelphi Papers*. 2006. Vol. 45; Is. 379. P. 27-48.
6. Ozhevan M. A. Hlobalna viina stratehichnykh naratyviv: vyklyky ta ryzyky dlia Ukrainy. Stratehichni priorytety. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sppol_2016_4_6
7. Federman M. What is the meaning of «The Medium is the Message?». URL: https://individual.utoronto.ca/markfederman/article_mediumisthemessage.htm
8. Harkavyi Ye. M. Orhanizatsiia stratehichnykh

komunikatsii vidpovidno do standartiv NATO. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa*. Vinnytsia, 2023. Vyp. 8. S. 60-66.
9. Harkavyi Ye. M., Siryi S. V. Stratehichni komunikatsii syl oborony Ukrainy yak ob'iekt politolohichnoho doslidzhennia. *Politolohichni visnyk*. 2022. Vyp. 89. S. 103-123.

Harkavyi Yevhenii, Chumak Oleksandr. Formation of Strategic Narratives in the System of Implementation of the State Humanitarian Policy

Coordination of the activities of public authorities and civil society, countering the information influence of the enemy and achieving the strategic goals of the state in the field of humanitarian policy in the current realities of state-building are ensured by the tools of strategic communications. The basis for the implementation of strategic communications is the formation and implementation of strategic narratives.

International practice shows that strategic narratives are deliberately constructed or amplified from circulating ideas and opinions. They offer an interpretation of the situation and suggest possible responses. Strategic narratives should resonate with the existing systems of values, interests and prejudices of civil society, formulating end states, ways of thinking and achieving goals, providing an understanding of the meaning of surrounding events necessary for the effective development of the state.

To ensure the effective potential of the strategic narrative in the system of implementation of the state humanitarian policy, especially in the conditions of war, it is necessary to ensure the sustainability, adequacy, synchronization and timeliness of information to the target audiences. Accordingly, the actors implementing the state humanitarian policy need to have knowledge, skills and abilities, as well as a deep understanding of the context, which allows not only to respond adequately to changes in management situations, but also to foresee the most likely scenarios of their development by adapting strategic narratives in accordance with trends in public sentiment and current public policy goals in general.

Key words: humanitarian policy, humanitarian sphere, narrative, strategic narrative, strategic communications, hybrid warfare.